

درد انتقامی و صاعقه عبادت
ر ابله ای که عروسه او را...

عزیزان
و ابله ای که عروسه او را...

نصرتی که در خدمت...
نصرتی که در خدمت...

و عجز و نور و طه و قحط و...

ایمان

نور - 5

درد انتقامی و صاعقه عبادت

ZINDAN GAZETESİ

erişebilme yolundaki mücadelenin hatırası.

Jön - Türklerin zindanda çıkardıkları gazetenin başlığı. Adı: HATIRA... Bin bir mahrumiyet içinde, vatani kurtaracaklarına inandıkları hürriyete

Jön-Türklerin Trablusgarb zindanlarında çıkardıkları mücadele gazetesini: HATIRA...

YAZAN : FERİDUN KANDEMİR

SULTAN HAMİT İSTİBADINA KARŞI BİR AVUÇ AYDIN

Sultan Hamit zulüm ve istibdadına karşı İstanbul'da ilk fiilî tepki Tıbbiye mektebinde kendini göstermiş ve genç tıbbiyelilerden doktor İshak Sükûti, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo, Hüseyin zade Ali ve Reşit Beylerin gizlice kurdukları Cemiyet, kısa zamanda faaliyetini arttırarak, yaydığı fikirlerle etrafında, Harbiye, Bahriye mektepleri gibi diğer yüksek okullar öğrencilerini de toplamağa muvaffak olmuştu. Bunlar yeminle katıldıkları Cemiyetin fedailerinde halk ve bilhassa asker ve subaylar arasında istibdada karşı propagandalar yapmak ve bu maksatla geceleri duvarlara beyannameler asıp, dağıtmak suretile çalışmalarına hız verdikleri sırada, durumu haber alan Sultan Hamit de müthiş bir korku ve telâşla,

derhal bütün hafiyeler ve bendeleriyle pek şiddetli bir takibe koyularak, bir çoklarını yakalatıp envai türlü taziyeler ve işkencelerle İstanbul'un çeşitli zindanlarına tıktırmış ve daha sonra hepsini topladığı "Taşkılla" da yine kendisine körü körüne birer sadık köle olan Maiyet-i Seniyye Müşirlerinden Şakir, Tophane Müş'ri Zeki Paşalarla Cevdet ve Hakkı Beylerden mürekkep Divan-ı Harb'in verdiği çeşitli cezalarla Trablusgarba sürmüştü. Bu sürülüş, bir nevi ölüme, yok edilise atılıştan farksızdı.

Divan-ı Harb'in mazbatasını tasdik eden Padişah İradesinde, Saray Başkâtibi Tahsin Paşa'nın imzasını taşıyan şu satırlar da vardı: "Çoğu genç ve henüz tahsillerini bitirmemiş bulunan bu müccrimleri iğfâl ile bu tehlikeli uçuruma iten fesat ve cinayet erbabı kâsas-ı İlâhî'ye havale bunurularak... Velinimet-i bîmennetimiz Sevketmeçân Efendimiz Hazretlerinin ulüvvü şefkat ve merhamet-i

TDV İSAM

Kütüphanesi Arşivi

No 2E. 2546

*Seniyye-i Mülûkâneleri iktizasından ol-
duğu üzere bunlardan bilhâre hüsn-ü
hâl ve hareket edenler lutuf ve inayet-i
Şâhânelerine mazhar olacaklarından, ce-
zalarının devam veya hafifletilmesi ve
büsbütün yüksek affa mazhar olmaları
kendî e'lerinde olup, hallerini ıslaha ça-
lışmaları ve mahz-ı merhamet-i âli olan
bu büyük nimetin kadrini bilmeleri ge-
rektiğinin kendilerine anlatılması lâ-
zımdır."*

Yani Sultan Hâmit, yuvalarından, a-
na babalarından ve bilhassa okulların-
dan alıp kimini idama, kimini müebbet
kalcbentliğe mahkûm ettirerek İstan-
buldan uzaklaştırmak için sürdürdüğü
bu bir çoklarının bıyıkları henüz ter-
leyen gençlerden o kadar korkuyordu
ki, onları en ağır cezalara lâyük göre-
rek mahvetmek yoluna gittiği anda,
"Belki bana karşı düşmanlıklarından
vazgeçireb'irim" düşüncesiyle, adetâ
yapmayın, etmeyin, diye yalvarıyordu.
Çünkü, bu derece ağır ceza kararlarının
hiç birinde böylesine bir (ama bir da-
ha yapmayacağıınızı, bana karşı hâlini-
zi ıslah e'leceğinizi anlarsam af ederim.)
kaydı görülmüş şey değildi. Fakat bu
gençler, öylesine tepeden tırnağa (Hür-
riyet âşığı) idiler ki, kendini Allahın
gölgesi saydırmak isteyen müstebit Pa-
dişahın bu pek cazip vâdini kaa'e almak
şöyle dursun, hep bir ağızdan (Kahrol-
sun ist'bdet) nîdalariyle karşılıyorlar,
hattâ, yola çıkarılacakları "Şeref" va-
purunun zindandan farksız ve pis an-
barlarına birer yük gibi atıldıkları anda
bile avazları çıktığı kadar

*"Bir belâdan bin belâ icat eder hain
yezit"*

*"Âdemiyet, din ve millet düşmanı
Abdülhamit!"*

diye bağırıyorlardı.

BERBERİYE KALESİ ZINDANLARINDA...

Şeref vapuru yetmiş sekiz kişilik
Jöntürk'ler kafilesiyle 1897 yılı eylülü-
nün üçüncü günü Trablusgarba vardı.
Süngülü muhafızlar ortasında vapurdan
çıkarılarak, hiç kimse ile temas ettiril-

meden bir hayli dolaştırılan gençler,
yine öyle pek sıkı bir muhafaza altın-
da "Berberiye Kalesi" denen askerî ha-
pishaneye sevk edildiler. Onlardan biri
olan ve arkadaşları arasında en yaşlı-
ları olduğundan Ağbaba diye sevilip a-
nılan - Rahmetli babam - Bahriyeli Ali
Fahri Bey hatıralarında, bu zindana tı-
kılışlarını şöyle anlatır: "*Bazı girintili,
çıkıntılı, harap yerlerden dolaşarak iki
ayak taş merdivenle çıkılır bir kapıdan
girdik. Ağır bir küf kokusu... ve kimbi-
bir hangi asrın yıkıntı artıklarına ben-
zeyen kalın kemerler, içinde bulunul-
maktan korkulur bir heybetle karşımı-
za çıktı. Bunların o sessiz heybetinden
bir buz gibi hava ile üşüyerek ve üşü-
dükçe metanet bularak yürüdük. Kovuk-
ların içi, ortası, iki tarafı kerevet idi
ve nihayetinde kalın duvarlara gömül-
müş, kalın demir parmaklıklı dar, kü-
çük pencereler... Pencerelerin çerçeve-
leri, kerevetler, duvarlar kırık dökük,
düşmüş taşlar, parçalanmış sıvalar, ö-
rümcek ve bin türlü hasarat ile dolmuş
delikler var. Koca koğuşun ortasında
tek bir fener lâmbası.. Kırık çerçevesi,
demir parmaklıklı küçük pencerelerden
çıldırılmış, coşmuş denizin kayalarla çar-
pılarak köpükler ve uğultular saçtığını
ve koğuşun arızın ka'ından gelen derin
bir sarsıntı ile inlediğini işitiyoruz."*

Bu koğuşta, yirmi dört k'sidirler, di-
ğerleri başka koğuşlara yerleştirilmiş-
lerdir. Aralarında, 1908 Temmuz inkilâ-
bı ile kurtuluştan sonra Meşrutiyet ve
Cumhuriyet devirlerinde vali, mebus,
vekil ve profesör de olarak yüksek
mevkilerde bulunan doktor Süleyman
Em'in, Çerkez Reşit, Şam'lı Salih Saft,
Edirne'li Mehmet Sami, Ankara'lı Ma-
hir Saft Resmo'lu Ahmet Cevat, Kuru-
çeşme'li Fazlı, Kazanlı Yusuf Akçura,
Fâtih'li Ethem Ruhi, Kütahya'lı Ferit
g'bilerin de bulunduğu gençler bu loş,
rutubetli ve kasvetli koğuşlarda, dün-
yadan uzak, her işlerini kendileri gö-
rerek, tam bir zindan hayatı yaşamağa
başlarlar. Bu bin türlü mahrumiyet i-
çindeki yaşayış esnasında kimi verem-
den, kimi kahrından sönüp gidenlerden
artakalanlar, gizlice ve çeşitli zorluk-
larla ele geçirebildikleri kitapları, gaze-
teleri okumakla bir dereceye kadar a-

vunurlarken günün birinde, hem dış biledikleri istibdat ile Padişah'tan bir dereceye kadar olsun hınç almak, hem de dışarıya seslerini duyurabilmek için bir de gazete çıkarmağa karar verirler.

İçlerinden Yusuf Akçura, Ali Fahri, Ali Tefvik, Saffet Tefvik, Hasan Safi ve Ahmet Cevat Beyleri bu işe memur ederler.

ÇİLELİ GÜNLERİN "HATIRA"SI

Gazetenin ismi (Hatıra) olarak tesbit edilir. Gazete, (Şapirograf) = Müstensih'de basılacaktır. Bu işi de Ahmet Cevat Bey yapacaktır. Yazıları, hattı (kaligrafisi) güzel olan Ali Tefvik Bey temize çekecektir. Makaleleri Yusuf Akçura ve Ali Fahri Beyler kaleme alacaklardır. Şimdi baskı işinin nasıl yapıldığını bizzat Ahmet Cevat (Dilemre) den dinleyiniz :

"Bir esericehit kâğıdı büyüklüğünde teneke kutu içine, parça parça dışarıdan getirttiğimiz balık tutkalına gliserin de karıştırarak bir pelte yapmıştık. Anilin boyısıyla yazılmış yazıları işte bu pelte üzerine aldıktan sonra, her birinden 10-12 sahifelik yirmi otuz sayı çıkarıyorduk. Haftalık. İlk sayıyı 1 Mart 1898 günü çıkardık ve diğer koşullardaki arkadaşlarla, gayet gizli olarak haricte Romanya, Fransa, Bulgaristan ve sair yerlerdeki arkadaşlara göndermeğe başlamıştık.

Bir müddet sonra öteki koşullardaki arkadaşlar da, fakat el yazısı ve ikişer sayı olarak (Merhale) isimli bir gazete çıkarmağa başlamışlardı. Umumî kütüphanelerimizin hiç birinde maalesef tek sayısı bulunmadığı g'bi, bir çoklarımızca varlığı dahi pek bilinmeyen, halbuki İkinci Meşrutiyeti hazırlayan günlerin seyri içinde - bilhassa Jöntürk'lerin "Şeref Kurbanları" denen kısmının daha zindanda buldukları zamanki - fikir ve düşüncelerini belirtiş ile kendine mahsus bir yer alması bakımından artık tarihî bir vesika mahiyetini kesbetmiş olan (Hatıra) gazetesinin arşivinde mevcut beş sayısından başkasını ben de bilmiyorum"

(Hatıra) nın, klişesinde görüldüğü

HATIRA'nın cefâkes muharrirlerinden Ali Fahri Bey (Ağbaba).

g'bi, yayınlandığı yer olarak (Trablusgarp - askerî hapishanesi), bedeli: "Masrafından ibarettir: bir aylığı iki kuruş on paradır." Başlığı yanındaki dövizide :

"Dönmez evlad-ı vatan azm-i civanmerdaneden"

"Nefy ile, idam ile, tâzib-i günâgün ile" dir.

ZAFERE

İNANÇLARI

Şimdi, (Hatıra) nın beşinci sayısındaki "Buradan hizmet edebilir miyiz?" başlıklı yazısına bir göz gezdirelim:

"— Biz, esaret içinde inleyen koca bir milletin hürriyetini istirdat (geri almak) için aczimize bakmayarak cihat meydanına atıldık; zalimlerle pençeleş-

mekten çekinmedik. Zahiren zebun ol-
duksa da, hakikaten galebe bizde kal-
dı. Evet insafsız düşmanımız bizi bun-
dan berbat zindanlara da atsa, elimizi
ayağımızı demirlere vursa da, dilimizi
susturamayacağından muzaffer sayıla-
maz. Farz-ı muhal olarak lisanımızla
kalemimizi de iskâta muvaffak olsa
vicdanımızı, bu rahmanî mürşidi, akı-
mızı, bu salim rehberi asla mağlûp ede-
miyeceğinden zafer yine bizdedir.

Evet, vazifemiz milleti malûm gir-
daba doğru sürükleyip götüren istibda-
dı izale etmeğe çalışmaktır. Bu derece
kırarlı olan istibdadın izalesi ise gafil
milletin fikirlerini aydınlatmağa müte-
vakkıftır.

Yüz yıllardan beri cehlin karanlığı
içinde vakit geçirmiş bir kavmi aydın-
latmak, marifet güneşinin doğmasına
mani olan istibdat dağlarını yıkmak gi-

Hatıra yazarlarından Yusuf Akçura Bey (A-
yakta kılıçlı olan), sağındaki zindan arka-
daşı Ferit (eski Dahiliye Vekili Ferit Tek),
ortada oturan sonraları Yusuf Akçura ile Fe-
rit Tek'in kayınbiraderi olan meşhur hürri-
yetsever Trablusgarp Kumandanı Recep Pa-
şanın yaveri Sevket Beydir.

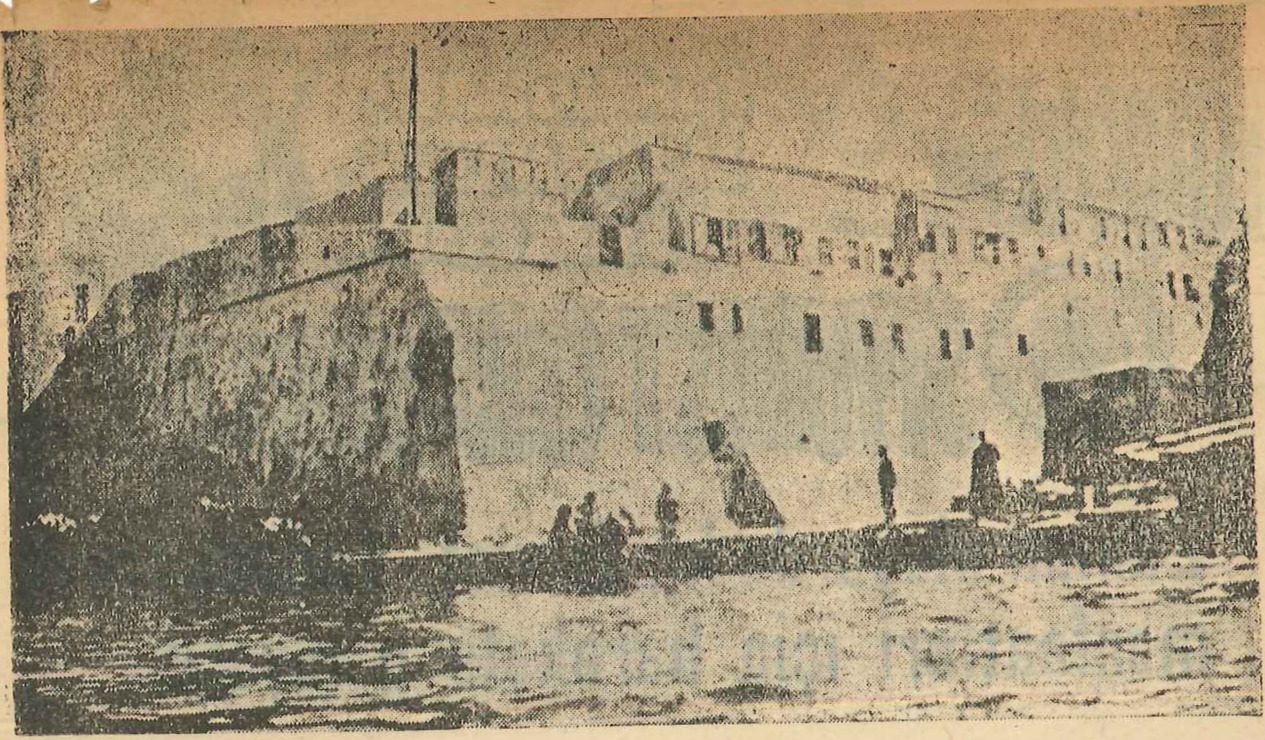
bi bir müçtehidâne himmete ihtiyaç
gösterir ki, buna yirmi dört kişinin ça-
lışması kifayet etmez. Fakat ne beis
var? Bu bizi çalışmaktan, vazifemizi
yapmaktan alakoyamaz. Bu öyle mukad-
des bir vazifedir ki, yolunda ölmek, ken-
dini insan bilenler için ahass-ı âmâl olsa
becâdır. Bu uğurda canımızı feda etmek
mazhariyetini hepimiz temenni eyleriz.
İşte bu şiddetli arzusunun sevki ile (Hatı-
ra) yı çıkarıyoruz.

Bizden evvel de, memleketin uğradı-
ğı mezalimi teşrih ederek Türkleri hür-
riyetlerini istirdada teşvik edenler var-
dı. Bizim onlardan fazla yapacağımız
bir şey var, o da esas maddeye daha e-
sash girişmektir. Bugün millet iki sını-
fa ayrılabilir. Birinci sınıf, çokluğu teş-
kil eder ki, memleketin velinimetleri,
hâdimleri, mazlumlar, mağdurlar on-
lardır. Diğeri de zalimler heyeti erkân-
dır. Mazlum sınıfının çoğu tabii hak-
lar, hürriyet, hükümet, hükümdar, te-
rakki, medeniyet, istibdat, meşrutiyet
ne demek olduğunu bilmediklerinden
başka, zalimler heyetinin büyük kısmını
da bilmez. Bu sefiller ya cehaletlerinden
veyahut hirs ve tama'larından dolayı
zalime hizmet etmeğe cesaret ve inhi-
mâk ediyorlar. Bunlardan, milletin mah-
vını bildiği halde, para toplamak sevda-
sından vaz geçemediğinden eski haba-
set dolu mesleklerinde devam eden pek
çok mel'unlar vardır. Bu habislerden
artık ümit yoktur. Fakat onlar zaten
ekalliyeti teşkil eden zalimler heyetinin
küçücük bir cüz'üdür.

Demek istiyoruz ki, buradaki yazıla-
rımızı umuma mahsus ve esash yazaca-
ğız."

TÜRKİYE İÇİN TEHLİKE

"Evvela insanların Allahın nimetle-
rinden olan tabii haklarını, aklî ve nak-
lî isbatlarla anlatacağız. Hükümetin te-
şekkül sebebini, hükümdarın vazifesi-
ni ve ondan sonra hükümetimizin sa-
kîm idaresini, zulümlerini, tecavüzleri-
ni, bu idarenin vahim akıbetleri olan se-
fil halimizi ve hürriyetperver hükümet-
lerin terakkilerini anlatacağız. Ve daha
sonra zalimler heyetine hitap ederek,

Trablusgarbde Berberie kalesi. Hürriyet mahkûmlarının barınağı olan askerî hapisane idi.

zalime hizmet aklen ve dinen ne kadar fena olduğunu, bugünkü idare usulünün devamından çıkacak meş'um neticeyi, bu neticede bunları ayda üç dört yüz kuruşa hizmet eden hafife hışararı değil, bizzat efendileri ile yüzlerce, binlerce liralar haksız ihsanlara mazhar olan bendegân bile evlât ve ayâl'leriyle bir dilim ekmeğe muhtaç kalacak derecede sefalete giriftar olacaklarını anlatıp, iknaa çalışacağız.

Hülâsa; milleti şiddetle hürriyetini istirdada, istibdadı imhaya teşvik etmeliyiz. Bununla beraber, ihtilâli yapmak için bir yol gösteremeyeceğiz. Bir ihtilâlin olabilmesi için bir Suavi ile bir kaç taraftarının olması yetmez; evvela bütün milletin bugünkü idare aleyhinde bulunması lâzımdır. Çünkü İstanbul'da bir ihtilâl çıktığı esnada Rumeli, Anadolu, Irak veya Kürdistan'da bir vali, bir bey veyahut bir kavim ayrılık ve istiklâl davasına düşerse, zaten sarsılıp duran hükûmet binasının yıkılması kolaylaşır. Çünkü böyle bir ihtilâlin zuhurunda, cihet-i askeriyeye hâlâ esas meseleden habersiz ise, şüphesiz maksadın husulünü zorlaştırır, ve belki muhâl kılar.

Bunun başka, bütün milletin hüsn-ü teveccühünü kazanmış, Avrupa'nın

meşhur siyaset adamlarından üstün ve hiç olmazsa onlar ayarında, ihtilâl esnasında hükûmet teknesini idareye kudretli ve hamiyetli zatların çıkması lâzımdır.

Çünkü ihtilâl hengâmında dahilen husule gelecek iğtişaları sür'atle def' ve yerine sulh ve âsâyişi iade edecek ve Avrupa büyük devletlerine karşı haklarımızı koruyacak, hattâ iktiza ederse birkaç yüz binlik bir orduyu silâhlendirip en kuvvetli düşmanımızla bile muharebe etmeğe iktidar gösterecek ehliyet erbabı bulunmazsa, Türkiye için tehlike melhuzdur.

Bu gibi adamların bugünkü günde bile Türkiye'de mevcut olmaları, lâkin lüzumlu anda, umum milletin uyandırdığı zamanı beklemekte oldukları ihtimali vardır. Bununla beraber bu gibi kimselerin azlığını tasavvur etsen bile, çıkmaları mümkündür. Bunun için hiç bir vakit meyas olmamalıyız. Daima maksadın husulü için çalışmalıyız. Biz burada idadî (lise) tahsili görmüş lisan aşına (dil bilir) yirmi dört genç varız. Kendimizi büyük bir maksada hizmet için hazırlamak vakıa gayet zor ise de muhal değildir. Her müşkülü yenen gayretten, beşerin himmet ve azminden hiç bir şey kurtulamaz."

TÜRKİYE'DE

YAHUDİLİK,
MAŞONLUK,
DÖNMELİK VE

SIYONİST CERREYANLAR

Zaman oluyordu ki, Devlet, Yahudilerin menfaatleri için harekete geçiyordu...

— 9 —

YAZAN : CEMAL KUTAY

TÜRKİYE'YE AKIN

Sokakta, iki katolik papazına dişlerini gösteren bir atın, Yahudiler tarafından katolik dinine hakaret için büyülendiği gülünç ve inanılmaz iddiasıyla, Katalonya'daki Yahudilerden beş yüzünün yakılmak suretiyle ölüme mahkûm edildiği faciasının cercyan ettiği günlerde yapılan bu teşebbüs, Hıristiyan taassubunun şâha kalktığı İspanyada, Endülü's Türk - Arap Meleniyetinin o müstesna şaheserlerinin de bu korkunç ve kapkara taassubun kini ve hıncı ile yakılıp yıkıldığı, onbinlerce Müslümanın toptan imha edildiği devri takip eden bu Yahudiliğe saldırış, Musevi tarihçilerinin en büyük'lerinden birisi olan Salomon Re'nach'ın dediği gibi: "— Osmanlı Hükümdarının şefkat ve müsamahasına mazhar olmasaydı, dünya yüzündeki Yahudiliğin kültür ve sanat sahâsında en ileri gitmiş ve en eski Yahudi a'lelerini bir araya toplamış olan İspanya Yahudilerinin nam-ü şâni cihan üzerinden silinecek ve Yahudilik, bugün işgal ettiği mevkie erişebilmesi imkânsız rüya olacaktı. Osmanlı tâcîdârının, bu zulüm ve vahşet tuğyanı karşısında gösterdiği âlicenâb müdahale, dünya tarihinde eşi olmayan hâdîsedir. Çünkü, ortadaki şekli sebepler, Katolik Ferdi-

nand'ın giriştiği imha hareketine, Osmanlı Padişahının müdahale değil, onu teşvik ve tergib etmesini icap ettiriyordu. Çünkü Müslüman'arın tarihindeki vesikalara göre, İslâmiyetin ilk çıkış senelerinde, karşısındaki mukavemet hareketi, Yahudilerden gelmişti. Osmanlı Devleti ise, o asırlarda en kuvvetli Müslüman hâkimiyeti idi. Fakat İkinci Bayezid, hâdiseyi böyle dar bir çerçeve içinden mütlâa etmemiş, bilâkis, İslâmiyet ve Türklük namına şerefli ve asil bir net'ceye isâl etmiş, zulüm ve vahşet tuğyanı içinde yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmış olan masum kitlelere şefkat ve fazilet elini uzatmıştır."

İkinci Bayezid'in saltanat devrindeki devlet anlayışının, İslâmî gayelere ve dîni ölçülere böyles'ne yaklaşmasına rağmen, Yahudi mevzuunda gösterilen liberal z'hnîyet, asil ve insanîyetçi davranış, İslâmiyet'n fazilet, şefkat ve müsamaha prens'plerinin Türkler elinde nasıl şâhikasına eriştiğinin en tip'ik misalidir.

İspanyadan gelen Yahudi mültecilerinin sayısı, ilk anda onbini aşmıştı. Padişah, gelenlere şefkat ve adaletle muamele edilmesi, kendilerinden "habbe cizye alınmayub, iâşe ve ibâtelere için, cümle tedbirin diriğ edilmemesi bâbında..." ardi ardına iki ferman gönderdi.

İspanya Yahudilerinin tamamen mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya buldukları bir devrede, eriştikleri bu hu-

İLK ÜNİVERSİTE HAREKETİ

mek haksızlıktır. Medreselerimiz, yüzyıllarca, dünyanın en mükemmel üniversiteleri idiler. İlk politika ve rejim ayaklanması da onlardan geldi: 1872 de Mithat Paşa'nın ilk sadrızamlığını, o zamanın ifadesi ile talebe-i ulûm devamlı baskıları ve şiddetli tedbirleri hiçe sayarak sonuna kadar yürüttüğü direnmesiyle temin etmişti. Yukarıdaki klise, Padişah Sultan Aziz'i, Mahmut Nedim Paşayı fedâ ederek Mithat Paşayı sadrızamlığa getirtmeye mecbur eden talebe-i ulûm ayaklanmasından bir sahnedir.

Bizim "Medreseler" in son yüz yıldaki menfi hüviyetini bütün hayatları için düşün-

Beş yüz bin altın, bugünkü değeriyle 48,5 Milyon Lira idi: Tarihin kaydettiği en pahalı ferman bedellerinden birisi idi bu...

31 Temmuz 1872 Cuma günü sadrızam olan Mithat Paşa, bir hafta içinde, Bağdad ve Vidin demiryollarının yapılması, Hicaz telgraf hattı, ölçü ve ayârların metrik sisteme bağlanması, Ziraat Bankasının şubelerinin çoğaltılması, Emniyet Sandığı teşkilâtının bütün im-

paratorluğa yayılması, Sanayi Mekteplerinin, İlk Tedrisat Mecburiyeti kanununun, Darüleytamların bütün eyâlet merkezlerinde açılması, Ordunun silâhlarının tipleştirilmesi için bir heyetin Almanya'ya gönderilmesi, limanların ıslâh ve inşası için Holanda'dan mütehassısların getirilmesi lâyhalarını Nazırlar Heyetinden geçirerek Padişahın tasdiğine arz etmişti. Bunları gören Sultan Aziz kükremiştir :

“— Bunlara para nereden bulur? Hani Hazine-i Hassa'da bir habbe akçe dahi yok idi?”

Bütün bu feveranın arka tarafında, Hidiv İsmail Paşa'nın, Dolmabahçe sarayını ışılatması için bir işaret bekliyen altın torbalarının hayâli vardı.

“KULUNUZ BU GÜNAHA İMZA KOYAMAM!..”

Aradan birkaç gün geçmişti...

Mithat Paşa, Mahmut Nedim Paşa'nın sürdüğü bütün değerli devlet adamlarını bir araya toplamış, Bab-ı Âli'nin perişan hâlini kısmen ıslâh etmişti. Şirvanî Zade Rüştü Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Mütercim Rüştü Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Cemil Paşa, Sadık Paşa kabine vazife almışlardı.

Devamlı toplantılar yapan Kabine, Mithat Paşanın yıllar yılı vatan dâvalarının içinde olmasının verdiği haklı selâhiyetle hazırladığı projeleri tasvip etmişti. Bunların tatbik mevkiine konulması için Pâdişahın iradesine ihtiyaç vardı. Mithat Paşa, koltuğunda bu lâyhalar, huzura girdi ve Sultan Aziz'in saklamak ihtiyacını duymadığı çatkin yüzünün önünde, büyük bir gönül ferahı ile yapılacak ıslâhatı izah etti. Kendisini zor tutan gazablı Padişah, bu icraatın dayandığı maddî yekûnun hacmı karşısında bir de coştı:

“— Paşa... Mutad masraflar için akçe bulunmaz dersin, bu nice nice haylâlâta altın nereden bulursun? Kendinden önce irade-i şâhanemize iktiran etmiş meseile sed çekmek nice hadsizliktir? Evvelâ selefinden aldığın evamir ve meseili intaç etmek gerekmez mi?”

Zeki Mithat Paşa, Padişahın zamanlardır derdi olan Mısır Hidivinin beklediği fermanı, bir pazarlık mevzuu yapmak istediğini anlamıştı. Eğer muvafakat etseydi, Padişah, hiç şüphe yok, diğer bütün lâyhaları kabul edecekti. Çünkü Sultan Aziz, bilhassa Fuad ve Âli Paşaların ölümünden sonra, Sarayın rüşvet almasını, bir çeşid iktidar hakkı telâkkisi içinde idi.

Mithat Paşa bir ân irkildi. Acaba

hatırından, vatanın selâmeti namına yepyeni bir devlet görüşü ve anlayışı olan bu plânların tatbiki için böylesine alışılmış kötü yolda bir adım daha atmanın ukubeti ve günaha iştirâk duygusu geçmedi mi? Bilinmez...

Bu ân kısa sürmüştü. Mithat Paşa, ölecek, kovulacak, istirab çekecek, dertlenecek, hüsrana uğrıyacak, zulme maruz kalacak ve nihayet âkibeti gibi hain ve alçak bir suikasta kurban olarak, vatan dâvalarına vakfedilmiş yorgun başını yağlı kemende tevekkülle uzatacak, fakat bütün bu zulümler, devrinin bu en büyük devlet adamını hak, hakikat, vatan dâvalarında hiç bir tâvize zorlayamayacaktı...

Cesaretle mevzua girdi ve Padişaha, Mısır Hidiv'nin istediği fermanı vermenin, Mısır'ı tamamen elden çıkarma mânasına olduğunu bütün delilleriyle izah etti... Sultan Aziz, bir kaç defa Mithat Paşa'nın sözünü kesmek istemiş, fakat karşısındaki ne bahasına olursa olsun, gerçekleri söylemeden ancak kovularak ve mühr-ü hümayun elinden alınarak sözlerinin kesilebileceğini telkin etmenin rahatı içinde söyleyeceğini söylemişti. Ecdadı Yavuz Selim'in o kızgın kum çöllerini fetihlerin azmi içinde aşarak Osmanlı ülkelerine kattığı ve Âli Paşa'nın güzelim tâbiriyle “*Hitta-ı Cesime-i Mısıryye*” dediği servet ve bâkir kaynaklar diyârının elden fiilen çıkışı ile Osmanlı İmparatorluğunun cihan devleti olabilme vasfını kaybedeceğini anlattı. Sonunda da şu cümle ile değişmez kararını bildirdi :

“— Kulunuz bu günaha imza koyamam!..”

MİTHAT PAŞANIN SUKUTU : 19 EKİM 1872

Mithat Paşa'nın sukutu, artık bir gün meselesi idi... O da bunu biliyordu amma, arkasından gelebilecek gerçek devlet adamlarına, neler yapılabileceği ve vatanın ne gibi temel hizmetler beklediği yolunda gerçek fikir verebilmek için, gece gündüz durup dinlenmeden uzun vâdeli büyük himmetlerin dosyalarını hazırlattı. Öyle ki, aradan devirler geçecek,

Muhterem ve sevgili kardeşimiz Fahri Bey,

Abdurrahman Bey biraderimiz vasıtasıyla mersul mektub-u samimiyet aşarınızı aldım. Sizi diltir eden bir noktayı izah ve tenvir etmek isterim. Ben meyus değilim ve Abdülhamit habisinin tahkir ve tezyif olunmaya daima maruz olmasını isterim.

Fakat iki gözüm, Abdülhamit fanidir; Abdülhamide vücud ve hâkimiyet ve şevket veren umumî cehalet nisbeten daha uzun ömürlü ve daha ziyade milletin kurtuluşu düşmanıdır. Biz biraz hırs ve heyecanımıza kapılıyoruz.

Müessir dururken, esere hücum ediyoruz. Neticesi de böyle mağlûbiyet ve perişanlık oluyor. Soğuk kanlı muhakereme edelim. Ben Cenevre'de matbaayı kurduktan sonra daha müdebbir davranısa idim, Abdülhamitten az bahsetse idim, hasılı Münir'in (1) eline serrişte vermiyecek yolda eserler basıp neşrederek vakıt ve nakdimi sarf etse idim, elbette ve elbette Abdülhamide daha büyük bir darbe vurmuş olurduk. Şimdi işimin başından kaldırıldım. Maddeten ve manen mutazarrır oldum. Abdülhamit ve avanesi muzafferiyet siması takındılar. Şimdi bu galibiyet mi, mağlûbiyet mi? Mak-sat düşmana sövmek değil, düşmanı öldürmek olduğu bedihi değil mi? Bu halde "İktiza etmezse, Abdülhamidin habis namını bile yad etmek istemem" dediğim neden yeis eseri sayılsın?

Şimdi Mısır'a geleceğim, ağleb-i ihtimâlât bu, farz ediyorum: matbaayı da oraya getirdim.

Abdülhamide sövmek vesilesiyle matbaanın kapatılması ihtimali karşısında, böyle hareket yani Abdülhamide sövmek akıl kârı olur mu?

Dünyanın ne menfaat dünyası olduğu malûm iken, Abdülhamidin her yerde az çok muvaffak olacağına şüphe yoktur. İsviçre Hükûmeti sizi ve beni expulser (hudut dışı) etti. Hakikî sebep maddî menfaat değil mi? Bundan başka mübarek Ahrar namı altında top-

lanan vatandaşların arasındaki nifak ve hasetler insanı büsbütün tedbirler almağa mecbur ediyor. Ali Saib'i hapsedmişler, Eşref'in "Deccal"ini müşkülâta uğratmışlar... Vakıa bunlar bir nümayiş olsa da Abdülhamide az çok mümaşat eseri olduğu da şüphesizdir. Ben bunları itidal-i dem'le söylüyorum. Bu söylediklerimi yapabilmekten, yani Abdülhamit hınzırının nam ve şahsı anıldıkça en dehşetli tahkir edici lâfızlar kullanmaktan acizim... Bu cihetle adeta bir sansüre muhtacım. Nitekim şimdi Hüseyin Tosun bu hizmeti ifa ediyor. Ben de pek tabîi olarak buna kaail oluyorum.

Doğrusunu söyleyeyim, biz pek safız. Düşmanlarımızın kurdukları tuzâğa düşmekte gecikmiyoruz. Ahalî cahil kaldıkça, Hazret-i Muhammet bizzat Kâbeden Yıldız Köşküne çıksa, Abdülhamid'in yolundan pek de ayrılmaz, diyebilirim.

Abdülhamid güzide adamlarımızı mahv etti. Ahalide biraz iz'an ve idrâk olsaydı, yirmi sekiz seneden beri böyle sellemüsselâm yaşayıp milletin dinini mezdi. En adi, en kolay hücum edilebilir bir hafiyeyi bile tepeleyemedik; böyle kansız, imansız millet nerede görülmüştür?

Bu halde, en büyük düşman Abdülhamit mi, yoksa milletin cehaleti midir? Söz aramızda, bütün Anadolu halkı, hattâ Rumelinin ve hattâ Bulgaristan Müslümanları ve Bosna Hersek'in sersem Müslümanları, Abdülhamide ağlayarak dua ediyorlar.

Benim fikrimce, Abdülhamit hakkında yazılacak en iyi gazete Rusya Dahiliye Nazırı Yelevenin, hâk-i pâ-yi Nezaretpenâhîlerine atılan gazetelerden olmalıdır. Abdülhamit hakkında söylenecek küfürlerin en belîği bu olur. Yoksa başka şey nafîle.

Bu yapılmadıkça, bu yapılabilmeye kadar cehalet ile çarpışmalı. Onu yapacak ise çiftçi Ali, Veli olmaz. Ya yapabilirsek sen, ben yapacağız, Bizlerde ise öyle okkalı hüsyer yok!..

PARA İLE AVLANANLAR

Abdülhamid'in, para ile avlayabildiklerine gelince, bunlar nihayet iki üç

(1) Abdülhamidin Jön Türk'leri şiddetle takip eden Paris Büyük Elçisi Salih Münir Paşa.

kişiden ibaretti ve belli başlıları da Ali Kemal Beydi.

Ali Kemal Bey, Abdülhamidin Brüksel Sefareti kâtipliği vazifesini kabul ile tıynetini belli edişinden sonra, durumunu Yıldız gözünde daha da düzeltmek için: "Ben hiç Jön Türk olmadım, onun için Jön Türk'lüğe de, Jön Türk'lere de muhalifim" deyişi üzerine, Ali Fahri Ağababa, kendisine hitaben yayınladığı 7 Ağustos 1904 tarihli açık mektupta aynen şöyle diyordu:

"— Yalan söylüyorsunuz. Siz maalesef Jön Türk oldunuz. Fakat pek çabuk ve pek münasebetsiz rücu ettiniz.

Murat Bey (Mizancı), Cemiyetle alâkasını kesip gittiği vakit siz, Cenevrede bulunuyordunuz. Çürüksulu Ahmet Bey de orada Cemiyetin Reisi makamında idi. Bir vakit oldu, pek iyi görüştüğünüz bu Ahmet Bey İstanbula dönmek telâşına düştü; o vakit oradaki arkadaşları yalnız bırakmak utancından nefsini kurtarmak için sizi heyete dahil etmek istedi. Ayda iki yüz frank maaşla refik olan teklifi kabul etmemek nezaketsizliğinde bulunmadınız. Ahmet Bey de gitti. Siz Cenevre'de kaldınız. Fakat Paris'te mektebiniz, imtihanınız vardı. Hem de Cemiyet sandığındaki paranın lüzumlu lüzumsuz sarf edilmesine razı değildiniz. En doğrusu şu idi ki, o sırada ser hafiyeye Ahmet Celâlettin Paşa ile Necip Melhame Paris'te idiler. Binaenaleyh Cenevredeki arkadaşlara:

"— Paris'te imtihanım var. Şu bir kaç ay'ı Paris'te mektepte geçirmeliyim. Ben oradan size gazete için - henüz çıkması kararlaştırılmış (Osmanlı) için - yazı yollarım. Siz de burada Cemiyetçe olacak kararlarınızı bana yazarsınız; ben de size onlara dair düşündüklerimi bildiririm. Fakat... Para bahsi... A canım siz de teennili adamlar değilsiniz ki... Yarın birisi çıkıp da İstanbulda şöyle böyle bir şeyler yapacağım dese, elinizde avucunuzda ne kadar para varsa hepsini o serseriye vermekte tereddüt etmezsiniz. Bak doğrusu ben böyle düşüncesizliğe feda olmak istemem. Parayı bankaya vermeliyiz, içimizden biri ile benim namıma ikimizin imzası bulunmadıkça bir para alınmamalı..." dediniz. Bu böylece kabul edildi. Ve (Os-

Cenevrede Abdullah Cevdet Beyle birlikte Abdülhamit istibadına karşı neşriyat yaptıktan sonra binbir tehlikeyi göze alarak Anadoluya geçip Erzurumda gizlice İttihat ve Terakki şubasını kuran Jön Türklerden Hüseyin Tosun Bey, Erzurum hudut kıtalarının mensup süvari subaylarından Hüsamettin (Ertürk) Beyle de anlaşarak Abdülhamit aleyhine bir ayaklanma teşebbüsüne girişmişse de yakalanıp Sinob'a sürülmüş ve ancak Meşrutiyetin ilânı üzerine hürriyetine kavuşmuştur. Yukarıdaki klişede ihtilâl teşebbüslerine giriştiği zamanki kıyafetile görülen Hüseyin Tosun Bey, Meşrutiyet devrinde ilmilli ajansımızı kuran zattır.

manlı İttihat ve Terakki) Cemiyetini parası sizin de imzanızı havi olarak Cenevre bankasına teslim olundu. Siz de Paris'e gittiniz.

ALİ KEMAL İKİ TARAFLI ÇALIŞMAK İSTİYOR...

Biraz daha weakça bir geçmişe gözlerimizi çevirirsek, sizi türkçe (Meşve

ret) i kuran heyet içinde görebileceğimiz gibi, Meşveret'te, Cenevre'de çıkan Mizan'da da makalelerinizi okuruz.

Pariste kimbilir nasıl bir şeyler olarak "Osmanlı"nın neşrine verilen kararı geciktirmek gayretinde buldunuz. Hattâ (Osmanlı)nın tamamen dizilmiş ilk sayısı bir ay kadar (mukaddime) olarak göndereceğiniz makaleyi bekledi. Fakat makaleye bedel sizden şu mealde bir mektup geldi:

"Burada Yıldız guruğu etrafımı sardı. Çok vaadlerde bulunuyorlar. Bunla-

rı reddetmek de mümkün, fakat reddetmesek de paralarını alsak, meselâ bana teklif ettikleri bir sefaret kâtipliğini kabul etsem, oradan size hem para yollasam ve tabii şimdiki gibi yine heyette bulunsam, - fakat tabii gizli olarak - bence bu tedbir fena değil. Mütalaanızı serian bildiriniz."

Bu mektubu okuyan arkadaşlar, evvelce de hakkınızda işittikleri: "— Yahu ne yapıyorsunuz? Ali Kemal'i tanılamakla hata ediyorsunuz. O pek herçaidir ve menfaatperesttir. Yarın hükümetten

**Elinde
bu gün bir tasarruf cüzdanı var
yarın yüzbinler olacak**

UĞUR K.

KÜÇÜK TASARRUFLARINIZA BÜYÜK İMKANLAR

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basım : 14685 — A — 9477)

(Tarih — 109)

bir yağlı kuyruk görürse, o tarafa geçerir, sizi bırakır." gibi sözlerin doğruluğunu tasdiğe benzer mânalarla birbirlerine baktılar; düşündüler ve sizden ya hizmete devam, ya hizmetten istifa istediler.

Siz de istifayı tercih ettiniz ve çok geçmeden "Saye-i Şâhânedede Brüksel Sefareti üçüncü kâtibi" oldunuz. Sonra Necip Melhame ile beraber Cenevre'ye geldiniz. Oradaki arkadaşları da kandırmak için:

"— Haydi, haydi ne duruyorsunuz öyle? Herif istediğini verecek... Araba aşağıda bekliyor, haydi gidelim!" sözleriyle önünüze katmak istediniz.

Şimdi insaf ediniz. Ali Kemal Bey, bütün bunlar ortada iken, böyle bir mazinin sahibi olan zat bugün: "Ben hiç bir zaman Jön Türk olmadım... Jön Türk' lük âcizane, miskinane bir tazallümdür. Neticesi nura değil, karanlığa çıkar. İşte, hep Jön Türk'lerin namusu içine oynadı." diye bağırsa ve hususiyle sonuncu parçayı bağırdığı vakit Necip Melhame oyunları başlamış bulunursa, kendi hakkında kötü zanlar dâvet etmiş olmaz mı? Hem bir kere düşünsenize; karanlığa çıkar dediğiniz yol, eğer vatanın, milletin umran ve istikbaline, kurtuluş ve hürriyetlerine çıkmasa, o yolda bulunanları kandırıp çevirmek, benim gibi akılsız inatçıları da zindanlara, menfalara atmak için müstebitler, alçaklar bu derece cân havliyle tehalük gösterirler mi? Kalemim, sözüm, halk üzerindeki muazzam tesirini görmemek, bilmemek, takdir etmemek size yakışır mı?

SONU DAYAK İLE BİTEN TARTIŞMA

Ben bütün bunları size, son defaki kahvehane sohbetimizde de söyledim ve aramızdan ayrıldıktan sonraki yazılarımızda, bizlere karşı yazı yazarken bir parça az tecavüzkâr olmanızı, matbuat âlemindeki hezimetin intikamını kahvehanelerde almak gayretinin faydasız ve belki zararlı olduğu için vaz geçmenizi, kime ne söylemek istiyorsanız, doğrudan doğruya söylemekten korktuğunuz takdirde, başkalarını kirletme-

İsviçre'de tıp tahsilini yaparken Jön Türk'lerin yayınladıkları "Osmanlı" gazetesinin tertip işlerinde çalışan Dr. Âkil Muhtar Beyin o zamanki resmi.

menizi ve bilhassa bütün necip ve fedakâr kalblerin hürmet ve heyecanıyla yaşayan mübeccel bir topluluğu tahkir mübalatsızlığında bulunmamanızı rica ettim. İşte yine söylüyorum:

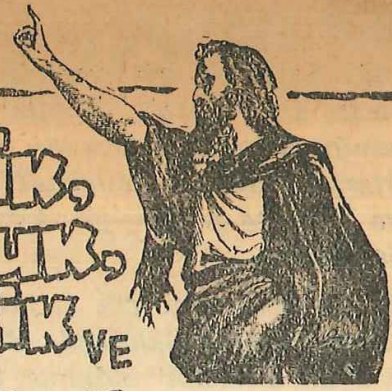
O miskinçe yaygaralar diye tavsif ettiğiniz hürriyetsever neşriyatımızın hizmeti, yalnız gafillerin gözlerini açmağa, münafıkların çenelerini tıkağa münhasır kalsa bile, yine büyük ve tebriğe değer bir hizmet olur. Bunu hakîr görmek şayan-ı eseftir. Ve hele sizin, bu kadar karışık bir maziden sonra buna hiç selahiyetiniz yoktur."

Ali Kemal'in bu açık mektuba "Siz beni anlayamazsınız. Bilgi dağarcığımız buna müsait değildir" şeklinde cevap vermesi üzerine tartışma o kadar büyümüşü ki, Ali Kemâl Avrupa'da ilk dayağı bu yüzden yemişti.

TÜRKİYE'DE

YAHUDİLİK,
MAŞONLUK,
DÖNMELİK VE

SIYONİST CEREBANLAR

iki Padişah fermanı ve Haham David'le Kalman'ın Dünya Yahudilerini Osmanlı ülkelerine çağırışı

— 11 —

YAZAN : CEMAL KUTAY

Yahudilerin Rodos Mutasarrıfı Yusuf Paşayı İstanbul'a şikâyet ettikleri sırada kaybolduğu ve öldürüldüğü sanılan Rum çocuğunun Şira adasında bulunduğu anlaşıldı. Bunun üzerine Yusuf Paşa azledildi. Hadise, Avrupa Yahudileri arasında da akisler yapmıştı. Aynı yıl içinde Almanyada, Polonyada, İtalyada, Macaristanda da benzer hadiseler cereyan etti. Bunun üzerine Zürihte toplanan Yahudi kongresi, Musevîlerin en rahat yaşadığı ve müstakil bir devlete sahip olmadıkları halde istiklâlin külfetsiz nimetlerinden faydalandıkları Osmanlı ülkesindeki huzurlarını muhafaza için hemen harekete geçildi, İngilterenin Yahudi asıllı tanınmış bankerlerinden Sör Mozes Montefiore, Fransa'nın aslı Yahudi olan Adliye Nazırlığına kadar yükselmiş tanınmış hukukçularından Adolf Kremyu ile yine ünlü bir astronom olan Yahudi Şalomon Munk'dan müteşekkil bir heyet İstanbula geldiler.

SULTAN MECİD'in FERMANI

Heyet, Âli Paşayı ziyaret etti ve kendisine, dünyadaki Musevîlerin vatanı olan, âlicenâb, asil, müşfik ve mer-

hametli Türk Milletinin atıfını gölgeleyen olayların önlenmesini istirham etti.

Musevî Heyeti, o hafta Sultan Abdülmeceid'in huzuruna çıkabilme şerefine de nail oldu. Tanzimat'ın âdil ve nâzik Padişahı Osmanlı ülkesinde yaşayan Yahudileri, bilhassa kabul edilen Tanzimat fermanının haktanır ve eşitçi hükümlerinden faydalandırmak için hiç bir tedbiri esirgemedi. Gelen heyet, Padişahdan, Müslüman ülemâsının, Hamursuz Bayramında yapılan ekmeklere insan kanı katıştırılmasının efsane ve iftira olduğuna dair bir karar vermesini istirham ediyordu. Padişah, keyfiyetin tahkikini Şeyhülislâmlıktan istedi.

Verilmiş olan ferman, İslâm müsamahasının en güzel vesikalarından birisidir, ve bu fermanı alan Yahudi Heyeti, onu dünyadaki bütün dillere tercüme ettirerek, Yahudilerin yaşadığı ülkelere gönderdiler. O tarihten itibaren Osmanlı hududları içinde "Kan Hadisesi" iddiası olmadı, fakat, Yahudilerin yaşadıkları diyarlarda aynı iddialar son zamanlara kadar kanlı olaylara sebebiyet verdi.

SULTAN MECİD'in FERMANININ MANASI

Sultan Abdülmeceid'in fermanının manası ve gayesi, Türkiye Yahudileri için

Jön Türk Basını

YAZAN:
Dr. FETHİ
TEVETOĞLU

1

BİRBİRİNDEN ayrı ad, program ve kuruluşlarla hürriyet mücadelesi yapan, Tanzimat'ın son yıllarında Abdülaziz'in ve bilhassa II. Sultan Hamid'in Avrupa'daki muhaliflerine umumî olarak Fransızlar'ın koyduğu «Jeunes Turcs» adını kullanarak Jön Türk Basını hakkında ilk dikkate değer bilgiyi veren yazar Paul Fesch'dir (1). Altı yüz yetmiş üç sahifelik eserinin 88 sahifelik büyük bölümünü **La Jeune Turquie** başlığı altında bu konuya ayıran ve 333'üncü sahifesinde 14, 349'uncu sahifesinde 16 ve 393'üncü sahifesinde 12 adet Jön Türk'ler tarafından çeşitli Avrupa merkezlerinde çeşitli dillerde yayımlanmış 42 gazete ve derginin başlıklarını aynen veren Paul Fesch, ayrıca bu gazetelerden en önemli bulduğu birkaçının çıkış târihçelerini de geniş bilgilerle nakletmektedir.

Bu ilk ve değerli araştırmanın, Selim Nüzhet Gerçek'in konu ile ilgili ve (Jön Türk Gazeteleri) başlıklı iki makalesine başlıca kaynak olduğu anlaşılmaktadır (2).

«II. Abdülhamid zamanında Türkiye dışında intişar eden Türkçe Gazeteler» in bir listesini veren diğer yazar ise, Avram Galanti'dir (3). Kendisine satılmak istenen bir Jön Türk Gazeteleri koleksiyonunun satıcısı tarafından düzenlenmiş 69 gazetelik bir listeyi Galanti kitabına koymuştur.

Galanti bu gazeteler hakkında şöyle demektedir: «Cetveldeki gazetelerin çoğunun ömürleri az sürmüş, bazıları neşriyatını ta'til ettikten sonra tekrar yayımlanmış; «Meşveret», «Şûrây-ı Ümmet», «Terakki», «Türk» ve Şûrây-ı Os mânî» gibi gazeteler çok yaşamış ve bütün bu hürriyet basını, II. Abdülhamid'i ciddî endişeye düşürmüştür.»

«Cetvelde adı geçen ve büyük bir nü-

1) Paul Fesch: *Constantinople, aux derniers jours d'Abdul-Hamid, Paris 1 Kasım 1907, ss. 333, 349 ve 393.*

2) Selim Nüzhet Gerçek: *Jön Türk Gazeteleri, Akşam, 19 mart 1941 ve 3 nisan 1941, Nu. 8047 ve 8062, ss. 5 ve 7.*

3) Avram Galanti: *Küçük Türk Tettebbu'lar, İstanbul 1925, ss. 131-137.*

fuz kazanmış olan «Kanûn-ı Esâsî» gazetesi sahibi Rodoslu Salih Cemal Efendi'nin vefatı üzerine, Mısır'da mühim bir mesele ortaya çıkmıştır. Salih Cemal'in vârisleri olmadığı için, Mısır Kadısı «Kanûn-ı Esâsî»'nin matbaasına el koyarak mühürletmiştir. Fakat, şimdi İstanbul'da ticaretle uğraşan ve Jön Türk'lüğe hizmeti geçen Şevket Bey adında diğ er bir Rodoslu, merhumun matbaasında Türkiye'nin muhtelif yerlerinden gelen mektuplar bulunduğunu ve Mısır Kadısı'nın eline geçeceği muhakkak olan bu vesikaların sahiplerinin meydana çıkacaklarını ve Hamid idâresince cezaya çarpılacaklarını bildiği için, vakit kaybetmeden, matbaanın kapatılması olayından İngiltere'nin Mısır Yüksek Komiseri meşhur Lord Cromer'i haberdâr etti. Lord Cromer matbaayı açtırarak mevcut evrakı aldırılmış ve bu suretle pek çok kimselerin canları yanmaktan kurtulmuştur.»

Kitabının kapağında ve içinde bu gazetelerden bilhassa Romanya ve Bulgaristan'da yayımlanmış olanların başlıklarını ve bazılarının tarihçelerini veren M. Necmeddin Deliorman'ın incelemesi de, bu konuda yararlanacak değerli kaynaklardan biridir (4).

İnkılâpların ve ihtilâllerin hazırlanmasında, yapılmasında ve başarıya ulaşmalarında basın yolu ile propagandanın rolü çok büyüktür. İnkılâp ve ihtilâlleri gerçekleştiren ortak kuvvetlerin en te'sirlisi basındır. Bu bakımdan, inkılâp ve ihtilâllerin tarihini araştıran ve yazan bilginler, bu inkılâp ve ihtilâllerle ilgili kuruluş ve şahısları incelerken, önce bunların yayınladıkları dergi ve gazeteleri bir bir araştırmak zorundadırlar.

Türk hürriyet mücadelesinin, Türk Meşrûtiyet ve Cumhuriyet inkılâplarının tarihlerini yazacak tarihçiler için ilk kaynak, bu çağlarda mücadeleyi yürütmüş kuruluş ve kimselerin çıkardıkları dergi ve gazetelerdir. Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, Osmanlı İttihad ve Terakki

Cemiyeti v.b. gibi gizli ve açık kuruluşlar tarafından yürütülen yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerde çıkarılan bu dergi ve gazeteler, henüz ne Türk Tarih Kurumu, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü veya Millî Kütüphane tarafından toplanmış; ne de herhangi bir ilim adamımız tarafından ciddî bir inceleme ve tasnife tabi' tutulmuşlardır. Gördükleri listeleri alt alta koyup kopya ederek ilmî (?) eser meydana koyduklarını sananların ise, yanlışları tekrar etmek, aynı gazeteyi iki defa saymak, çıkış yer ve tarihleri ile sahip ve yazarları hakkında yanlış bilgiler vermekle, gazete ve dergileri görmekten, daha önce yayımlanmış noksan ve yanlış bilgileri aktarmaktan ileri gitmedikleri anlaşılmaktadır.

Bizim burada sunduğumuz Jön Türk dergi ve gazeteleri ise, tam veya noksan koleksiyonlarını, bir veya birkaç sayısını görüp incelemek fırsatını bulduğumuz Jön Türk basınıdır. Noksan listeleri tamamlamaya, yanlışları düzeltmeye çalışırken bilhassa Millî Kütüphane, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Hakkı Târik Us Kütüphanesi ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi'nde mevcut orijinal nusha ve koleksiyonlardan yararlandık. Meraklı kimselerin hususî kütüphanelerinde birçok örnekleri bulunabilecek bu kısa süre çıkmış, yasaklanmış ve gizli tutulmuş gazete ve dergilerin en zengin bir koleksiyonu da California'da Hoover Enstitüsü Kütüphanesi'nin Ortadoğu (Türkiye) bölümündedir.

Bu dergi ve gazetelerin teşkil ettikleri ortak cephede, istibdad rejimine, II. Abdülhamid Han'ın şahsına karşı açılmış hücumların müşterek hedefi, mutlakiyet yerine Meşrûtiyet idaresini getirmek gibi görünüyorsa da, Osmanlı İmparatorluğundaki Türk ve Türk olmayan unsurların asıl gayeleri başka başkadır. Ard

4) M. Necmeddin Deliorman: *Meşrûtiyetten önce Balkan Türkleri, (Hudud hârici Türk gazeteciliği), İstanbul 1944, ss. 35-142.*

r, Dr. İshak Sükûti ve (solda) Nuri Beyler
1898'de Cenevre'de.

re (İsviçre)'de Türkçe ve Arnavutça yayımlanan bu gazetenin sahip ve yazarı Drita'lı Derviş Hima (İbrahim Naci)'dir. Enver Behman Şapolyo eserinde: «Hima tıp talebelerinden olup ecnebîlerin parası ile bu gazeteyi çıkarmıştır» diyor (5). Aynı yazar 31 aralık 1325 (1909)'de bu gazeteyi ARNAVUD adı ile İstanbul'da da yayınlamaya devam etmiştir (Millî Kütüphane, SÇ 91). Haftada bir defa olarak çıkan ve «menâfi-i umûmîyeye hâdim hür ve müstakildir» denilen ve Arnavutlar'dan mürekkebi bir hey'et tarafından idare olunduğu belirtilen bu gazetenin 1-52, 60-64 ve 12 ekim 1328 (1912) tarihli 74'üncü sayıları tarafımızdan görülen bu dört sahifelik gaze-

5) E. B. Şapolyo: *Türk gazetecilik tarihi ve her yönü ile basın*, Ankara 1969, s. 162.

Jön Türk gazetelerinden bir kısmının başlıkları.

düşünce ve plan sahibi Türk olmayan Müslüman ve Hıristiyan Osmanlılar, imparatorluğun yıkılmasına çalışmakla, mensubu buldukları azınlığın istiklâlini gerçekleştirmek dâvâsını gütmüşlerdir. Türkler hürriyet rejimi için mücadele ederlerken, azınlıkların, çıkardıkları dergi ve gazeteleriyle Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına ve parçalanmasına, böylece mensubu buldukları azınlığın hak ve hürriyetlerini savunmaya çalıştıkları görülmektedir.

Burada tanıtılmasına çalıştığımız dergi ve gazetelerin hemen hepsi İstanbul dışında, yurt dışında ve çoğunlukla Kahire, Cenevre, Paris ve Londra gibi merkezlerde yayımlanmıştır. Bunlardan bir

kısımının, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına, parçalanmasına çalışan yabancı devletlerin yardım ve desteğini gördükleri şüphesizdir.

Jön Türk gazetelerinden «Hürriyet», «Terakki», «Mizan» ve «Osmanlı» gibi bazılarının tam koleksiyonlarına rastlamak mümkünse de, pek az devam etmiş, bazan bir tek sayı çıkabilmiş olanların perakende sayılarını bulmak bile hayli güçtür. Bu güçlüğü yenebildiğimiz ölçüde meydana getirdiğimiz listeyi ve bilgiyi burada sunmakla, ilerideki çalışmalara yardımcı olursak, faydalı bir hizmetin mutluluğunu duyacağız.

Trablusgarb'a sürülen

Dr. Âkil Muhtar, Dr. İshak Sükûti ve (solda) Nuri Beyler
1898'de Cenevre'de.

Jön Türk gazetelerinden bir kısmının
başlıkları.

kısının, Osmanlı Devleti'ne, parçalanmasına çalışmaları, milletlerin yardım ve destekleri şüphesizdir.

Jön Türk gazetelerinin «Terakki», «Mizan» ve bazılarının tam koleksiyonunu yapmak mümkünse de, pek bazan bir tek sayı çıkarmak perakende sayılarını bulmaktır. Bu güçlüğü yenecek de meydana getirdiğimiz gibi burada sunmakla, ileride yardımcı olursak, faydalarını mutluluğunu duyacağız.

1 — ABDÜLHAMİD: 31
Londra'da Hâriciye Muhteremlerinden Ali Fuad tarafından çıkarılan, şapografla basılan gazetedir (Millî Kütüphane No: 279). «Osmanlılar'ın namına meccânen arz ve talep edilen ve her on günde çıkan, kırmızı mürekkep taşıması teksir suretiyle dört sahifelik küçük boyutlu gazetesi sayı sayısı beş yüzüresi şöyledir: 31 Lili Ro...

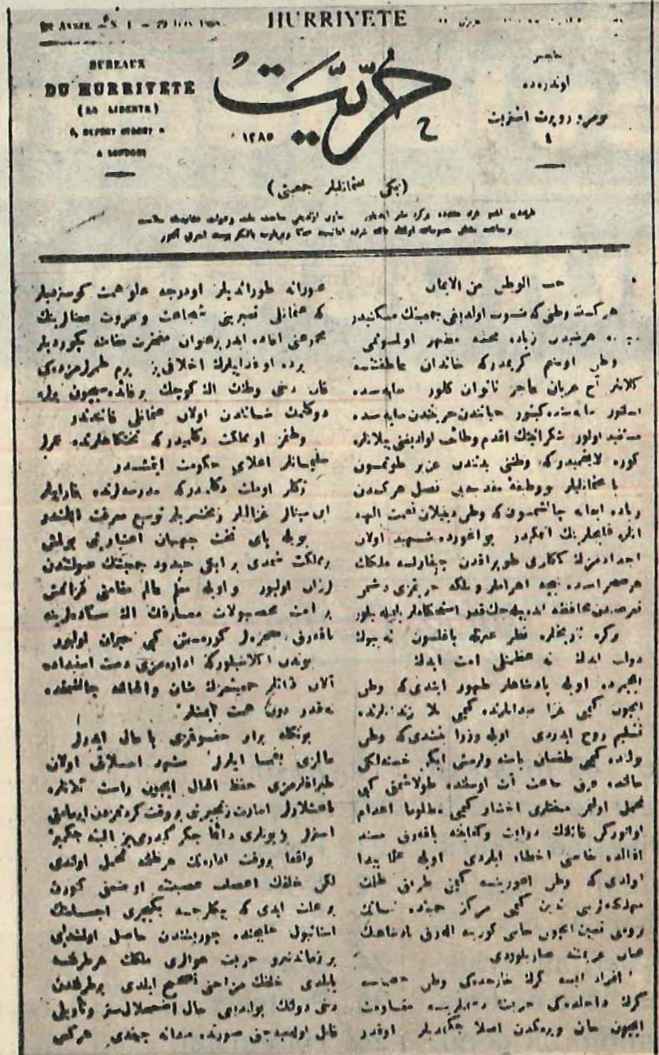
ع 517
سج

K

Nâmik Kemal ve Ziyâ Paşa.

صحت
وقت ادب
فطانت

Hürriyet gazetesinin ilk sayfası.

İttihad ve Terakki'nin Romanya'da Köstence-Mecidiye şubelerini kurmuş; Bulgaristan'da Rusçuk, Dobruca, Şumnu, Filibe, Sofya, Kızanlık ve Vidin şubelerinin açılmasını başararak Hareket gazetesini bu kuruluşların yayın organı olarak çıkarmaya başlamıştır (Ayrıca bk. İbrahim Temo hakkındaki madde-miz, Türk Ansiklopedisi, XX. c., s. 9. ve M. N. Deliorman: a.g.s., 10, 40-50).

45 — HAVÂTİR: 1898-1900 yıllarında süresi belirsiz olarak Kahire (Mısır)'de Hoca Kadri Efendi tarafından çıkarılan «fevâid-i Osmâniyye'den bâhis gazete» Türkçe ve Arapçadır. Millî Kütüphane'

de (1962 SC 323) numarada perakende sayıları mevcuttur.

46 — HAYÂL: 1878'de Paris'de İsmail Şefik Bey tarafından çıkarılmıştır.

47 — HAYÂL: 1879'da Londra'da taşbaşması olarak çıkarılan mizah gazetesidir.

48 — HİLÂFET: 1899'dan itibaren Londra'da Türkçe ve Arapça olarak Necib Hindî Bey tarafından on beş günde bir çıkarılmış gazetedir. E. Behran Şapolyo eserinde: «Suriyeli Civanpîr adlı birisi de Londra'da 1899'da Hılâfet adında bir gazete neşretti.

(Devamı var)

Günümüzdeki

Devletlerin

Nüfusları

Yılmaz Öztuna

AŞAĞIDA, günümüzdeki 148 müstakil devletin nüfuslarını veriyorum. Nüfuslar, 1 ocak 1973 seviyesine çıkarılmış, bunun için her devletin nüfus artış nisbeti (taux de croissance) ayrı ayrı hesaplanmıştır. Sömürgeler, ait oldukları devletlerin nüfuslarına ilâve edilmiştir. Dünya nüfusu, 1973 yılının ilk günü, tahminlere göre 3.761.774.000'e yükselmiştir.

1. Çin	790.000.000	19. Mısır	35.330.000
2. Hindistan	567.000.000	20. İspanya	34.488.000
3. Sovyetler Birliği	248.700.000	21. Polonya	32.789.000
4. Birleşik Amerika	215.896.000	22. Kore	32.245.000
5. İndonezya	129.000.000	23. İran	28.916.000
6. Japonya	104.890.000	24. Burma	28.900.000
7. Brezilya	97.298.000	25. Portekiz	25.954.000
8. Bengladeş	72.000.000	26. Habeşistan	24.800.000
9. Nijerya	70.584.000	27. Arjantin	24.530.000
10. Almanya	61.813.000	28. Zaire (Kongo)	23.534.000
11. Büyük Britanya	61.196.000	29. Güney Afrika	23.327.000
12. Pakistan	58.000.000	30. Kolombiya	23.000.000
13. İtalya	56.263.000	31. Kanada	22.148.000
14. Fransa	53.187.000	32. Yugoslavya	20.905.000
15. Meksika	52.796.000	33. Romanya	20.824.000
16. Filipinler	38.508.000	34. Kuzey Viet-Nam	20.634.000
17. Türkiye	37.725.000	35. Güney Viet-Nam	19.740.000
18. Tailand	35.510.000	36. Doğu Almanya	17.060.000
		37. Afganistan	17.000.000
		38. Fas	16.746.000
		39. Formoza	16.147.000
		40. Sudan	15.854.000
		41. Avustralya	15.643.000
		42. Çekoslovakya	14.620.000
		43. Kuzey Kore	14.460.000
		44. Tanzanya	14.316.000
		45. Peru	14.204.000
		46. Holanda	13.917.000

- 107 — SANSKA BOŞNA: 1897'de Bosna'da çıkarılmıştır.
- 108 — SELÂMET: 1901'de Brüksel'de eski Trablusgarb Vâlisi ve Avlonya Meb'usu İsmail Kemâl Bey tarafından çıkarılan bu gazetenin idâre adresi şöyledir: Le Selamet, Poste restante chaussée - Bruxelles.
- 109 — SEYF-İ HAKİKAT: Pire'de İhsan Adlî ve Nüzhet Beyler tarafından taşbasması olarak çıkarılmış gazetedir.
- 110 — ŞAFAK: Şafak Cemiyeti'nin yayın organı olarak Kahire'de çıkarılmış gazetedir.
- 111 — ŞARK: 1898'de Bükreş'de İbn-i Mukbil Kemâl Bey tarafından 19 sayı yayınlanmıştır.
- 112 — ŞARK: 1905'te Sofya'da Yörükoğlu İsmail Bey tarafından kısmen Bulgarca, kısmen Fransızca olarak çıkarılan Türk gazetesidir.
- 113 — ŞARK VE GARB: 1896'da Paris'de İbrâhim Edhem Bey tarafından çıkarılmıştır.
- 114 — ŞÛRÂ-YI OSMÂNÎ: Aynı adı taşıyan cemiyetin yayın organı olarak Mustafa Nuri ve Refik-ul-azm tarafından 1 şubat 1907'de Kahire'de kısmen Arapça ve Fransızca da yayın yapan Türk gazetesidir.
- 115 — ŞÛRÂ-YI ÜMMET: 1904'te Kahire ve Paris'te Ahmed Rıza, Sâmî Paşazâde Sezâi ve Ahmed Sâib Beyler tarafından on beş günde bir olarak çıkarılmıştır.
- 116 — TABL: Brüksel'de yayınlanmıştır.
- 117 — TÂKÎB-İ İSTİKBÂL: 1899'da Kahire'de Abdülkerim Hâdi tarafından çıkarılan gazetede adının Ali Şefkatî merhûmun rûhu şâd edilmek dileği ile konulduğu belirtilmiştir.
- 118 — TEESÛF: 1900'de Paris'de Hakkı Bey tarafından yayınlanmıştır.
- 119 — TEMÂŞÂ-YI ESRÂR: İslimiye'de Süleyman Fehmî Bey tarafından yayınlanmıştır.
- 120 — TERCÜMAN: 1907'de Bahçe Saray'da Gaspralı İsmail Bey tarafından haftada bir olarak çıkarılan gazetedir.
- 121 — TERAKKÎ: 1906'da Paris'de (Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkezîyet Cemiyeti)'nin yayın organı olarak Prens Sabahaddin ve Ahmed Fazlı Beyler'in çıkardığı gazetedir.
- 122 — TOKMAK: 1901'de Cenevre'de bazı Jöntürkler tarafından çıkarılan gazetedir.
- 123 — TUNA: 14 mart 1865'te Rusçuk'da, kunduracı ustası Mehmed Teftiş Efendi tarafından Türkçe ve Bulgarca olarak yayınlanmış gazetedir.
- 124 — TÜRK: 5 kasım 1903'te Kahire'de Fevzî ve Celâl Beyler tarafından yayınlanmıştır.
- 125 — UHUVVET: 1904'te Rusçuk ve Filibe'de Mehmed Teftiş Efendi tarafından yayınlanmış gazetedir.
- 126 — ULÛM: 1869'da Paris'de elyazması ve taşbasması teksir sûretiyle Ali Suâvî tarafından çıkarılan gazetedir.
- 127 — ÜMİD: 1900'de Kahire'de Bedirhanpaşazâde Mehmed Sâlih tarafından yayınlanmıştır.
- 128 — VATAN: 1895'te Atina'da R. Murad tarafından çıkarılmıştır.
- 129 — VATAN HÂDİMİ: 1906'da Karasu (Kırım)'da Ahmed Agayef (Ağaoğlu), A. Reşad Mehdiyef ve A. Emir Hüseyinof tarafından yayınlanmıştır.
- 130 — YENİ FİKİR: 1905'te İskenderiye'de yayınlanmıştır.
- 131 — YILDIRIM: Aralık 1901'de Pire'de Re'fet Bey tarafından on beş günde bir olarak çıkarılmıştır.
- 132 — YILDIZ: 1892'de Atina'da taşbasması ve kısmen Fransızca olarak çıkarılmış Türk gazetesidir.
- 133 — ZAMAN: Kıbrıs'da Derviş Paşa tarafından yayınlanmıştır.
- 134 — ZUHÛRÎ: Kahire'de Kemâl Sa'deddin Bey tarafından çıkarılmıştır.

Kumanova Muharebesi

Yazan: FEHMİ NUZA (Emekli Büyükelçi)

SAAT 10.00'da Fethi Paşa VII. Kolorduya bir emir çıkardı. Bunda, Sırp kollarının Vakşinçe - Taban - Karabiçen - Çadırcı istikametinde görüldüğünü, düşmanın Kumanova ya taarruz etmek niyetinin açık bulunduğunu ve ertesi gününü dövüşmeye hazır olmak gerektiğini bildiriyordu. VII. kolordu, öteki iki kolordunun muharebe için ilerleyip açılmalarına imkân vermek üzere, tahkim edilmiş mevzilerini şiddetle savunacaktı.

O hâlde Fethi Paşa, Sırp'ın yürüyüş cephesini Vakşinçe ve Çadırcı arasında sıkışmış farzediyor ve Piçinye istikametini hariç bırakıyordu. Keşif hareketi maalesef noksan yapılmış olduğundan kendisi Sırp'ın bu yoldan geldiğini bilmiyordu.

Akşama doğru Oraşaç'a varmış olan Zeki Paşa şaşırılmış durumdadır: alınan raporlara göre Sırp öncüleri Yukarı Konyar'ın kuzeyine ve Nağoriçan'a, yani kendisinin sandığından çok ileriye varmıştır ve Eğri - Palanka'daki Sırp kolu da yürüyüş hâlinindedir.

Taarruza geçmek şartları artık değişmiş bulunuyordu. Zeki Paşa şimdilik bir bekleme durumuna girmenin basiretli olacağı düşüncesindedir. Cavid Paşa'nın VI. ve V. kolorduların, 23 ekim sabahı

Sırp'ın üzerine atılmaları hususundaki ısrarlarına rağmen kendisi VI. kolordu ile 13. nizamiye tümeninin öncüsünün 22/23 ekim gecesi Piçinye nehrini geçmelerini ve VII. kolordunun cephesini uzatacak surette, Slatin yakınında mevzi almalarını emretmekle yetindi. 13. tümenin büyük kısmı, Slatina'dan gelen yolları gözetlemek üzere, sağa doğru bir yan yürüyüşü yapacaktı. İstip tümeni ve 5. nişancı alayı, ordu ihtiyatını teşkil etmek üzere, Yeni Selyan'a gideceklerdi.

Binbaşı Ali Hayri Bey'e göre Vardar ordusunun Kumanova muharebesindeki mevcudu (Geylan'ın, daha ilk setir muharebelerinde dağılmış olan iki redif taburu çıkarılırsa) şöyledir:

Birlik	tabur	süvari bölüğü
VII. Ko.	23	3
VI. Ko.	16	3
V. Ko.	20	4
Süvari tümeni	—	16
Toplam	59	26

batarya	piyade	topçu	süvari
17	19400	2400	400
12	10800	1700	270
6	14700	1100	530
1	—	120	1100
36	44900	5320	2300